

ERDÉLYI MÚZEUM

XII. kötet.

1895.

X. füzet.

Az arányos képviseleti rendszer.

(Harmadik és befejező közlemény.)

Ezzel ismertettük is az eddig forgalomba jött arányos képviselő-választási rendszereket, melyeknek közös hibájuk, hogy számtani műveletek chaoszába bonyolítják a választási actust, melynek legtermészetesebb és legegyszerűbb alakja mindig az marad, hogy *jelölje meg a választópolgár azt az egy egyént, a kit a törvényhozás munkájával meg akar bízni.*

Nézetünk szerint e rendszereknek egyszer kiindulási pontjuk van elhibázva és másodsorban nem ott alkalmazzák az orvosszert, a hol a baj fészke székel; szóval *rossz a diagnózis.* Az elméletek alkotói ugyanis azt látván, hogy a képviselők a jelenlegi többségi rendszer szerint olykor a kerület összes választóinak bizalmát bírják, olykor meg csak a választók felét képviselik, felállították a tételt, hogy minden képviselő az összes szavazatok közül bizonyos hányadosát a rokonelvű és egyetértő szavazatoknak egyesítné a maga személye körül s rendszereikben leginkább arra fektették a súlyt, hogy e quota a párt vagy minden egyes jelölt által minél tökéletesebben elérhető legyen. A quota azonban a jelenlegi rendszerben is kivétel nélkül tennáll és elérése minden képviselőtől megköveteltetik. E quota pedig nem más, mint minden egyes *választókerület szavazatainak fele és még egy szavazat.* Ezen tehát nincs mit segíteni, hanem legfeljebb az volna kívánatos; hogy a választókerületek lehetőleg egyenlők legyenek, hogy a quota is egyenlő lehessen. A baj valódi kútforrása ott rejlik, hogy az e quotán felül eső szavazatok, akár kormánypártiak, akár ellenzékiek *kivétel nélkül kárba mennek* és sehol semmiben sem érvényesülnek. E körülmény szabja tehát meg a reform feladatát: t. i. *érvényesíteni kell e szavazatokat.*

How azonban az arányos képviseleti elméletek alkotói nem

itt keresték a fonátságok és bajok okát, az onnan is kiviláglik, hogy rendszereik *kivételesen* még fokozottabb mértékben szenvednek ugyanezen betegségben. A míg ugyanis a jelenlegi rendszer mellett a megválasztott képviselő személye körül feleslegben csak annyi szavazat halmozódhat fel, mint a mennyi *egy kerület választóinak egy híján fele*, az új rendszerek szerint *2–3* kerület összes szavazatán kezdve *pár száz kerület* szavazatáig gyűlhetnek össze *a hiábavaló* s a kérdés lényegén semmit sem lendítő szavazatok.

Viszont, a míg a jelenlegi rendszer szerint a siker céljából a kisebbségi választók is minden egyes kerületben egy jelölt körül összetartásra s *egységes eljárásra* utaltatnak, addig az új rendszerek lehetővé teszik, hogy *egyetlen kerület kisebbsége is ép annyi kisebbséggé forgácsolódjék szét, a hány szavazóból áll* s így az egész országban a szavazatok nagymérvű szétszóródása, elzüllődése állhat be. Az új rendszerek gyengéi épen e felesleges és elzüllő szavazatok felhasználásánál a legkirívóbbak.

A kérdés tehát most már az, hogy a jelenlegi rendszer keretében, miként érvényesíthessék a felesleges és elkallódó szavazat?

Nézetünk szerint úgy, hogy megengedtetik neki *más kárba ment szavazatokhoz való csatlakozása s ha így elérte a számot*, melylyel általában képviselők választatnak, *szintén képviselő adatik neki*. Első sorban ki volna tehát mondandó, hogy bizonyos szűkebb körben 8–10 választókerület között a képviselő-jelöltnek az *egyik kerületből nyert szavazatai más kerületekből nyert szavazataival egyesíthetők*, valamint megengedtetik az is, hogy ugyanezen választási kör különböző kerületeiben azon-egy pártnak különböző jelöltjeire adott szavazatai a párt legtöbb szavazatot nyert jelöltjének személye körül szintén egyesíthetők legyenek.

Ki és miként eszközölje azonban e szavazatok csatlakozását?

E részben a szavazatok minősége szerint szükséges különbséget tenni. A szavazatok egyik része ugyanis olyan, mely azon jelöltre adatik, a ki már a szűkebb kerületben elérte az abszolút többséget, más része meg más ellenpárti jelöltekre esik. Miután azonban az egyszer már megválasztott képviselőre tovább is szavazatot adni merőben felesleges, a választó közönség abszolút többségének elérése

után a képviselőnek ki kellene, hogy kiáltassék és több szavazat ne fogadtassék el az ő személyére, hogy a feleslegben maradott választók bárki más jelölt javára még értékesíthessék szavazataikat. A szavazatok másik részét a kisebbségben maradt szavazatok teszik, ezeknek érvényesítése végett, miként most egyenlő szavazatok, többszörös választások és abszolút többség el nem érése esetén, *új választások iratnának ki*, s a kisebbségben maradt ugyanazon polgárok felszólítandók volnának nyilatkozatra az iránt, hogy kiesoda más jelölt részére kívánják betudni szavazataikat?

Ez volna a kérdés megoldásának legegyszerűbb módja, de végrehajtása némi nehézségekkel jár. Először országszerte megsokasodnának a többszörös választások; másodszor a későbbi választásokon kevesebb számmal jelentkezhetnének az előbbi választók vagy önmaguk között is új pártokra oszolhatnának; harmadszor egy ily ingadozó nagyobb testülettel akadályokba ütköznek távolabbi vidékekről egy jelölt személye körül a kellő számú szavazatok összeegyveztetése.

Ismételjük, lehetetlenség ez sem volna, de kissé nehézkes eljárási mód. A kérdés azonban egyszerűen megoldható aként, hogy minden választó a midőn megnevezi az egyént, akit képviselőjének óhajt, egyszersmind egy 20 tagú pártbizottságra írásban beadja szavazatát. Ily módon minden jelölt mellett *külön-külön* egy 20 tagú bizottság alakulna, mely a kisebbségben maradt jelöltnek elnöksége alatt, más pártbizottságokkal érintkezésbe lépne s döntene a felett, hogy a 8–10 kerületből álló körben ki más kisebbségben maradt jelölt részére számíttassanak be a szavazatok.

Egészben tehát a magyarországi viszonyokra való tekintettel így képzeljük a választási reformot:

Miután arról van szó, hogy a választóknak ezután nemesak egyik abszolút többségben levő fele, hanem *a másik rész* is képviselőt nyerjen, a jelenlegi választó kerületek mellett természetesen *megkétszereződnek* a képviselők száma. Ennek kikerülése végett minden választó kerületbe még egyszer annyi választó sorozandó, mint a mennyi most van. A kerületek nagysága lehetőleg egymáshoz arányosítandó. A rendszer ugyan ezt feltétlenül nem követeli meg, de az csakugyan nem fér össze sem az egyenlőséggel, sem az osztó igazsággal, hogy némely kerületben pár száz, másokban néhány ezer választó egyenlő befolyással birjon a törvényhozásban.

Ezek volnának tehát a választó kerületek. Egymás mellett fekvő 8—10 választókerületből lehetőleg páros számban, a megyék nagyságához képest *választó körök* alkottatnak, melyeken *belül* az eddig *felesleges* és *kárba ment* szavazatok csatlakozása engedtetik meg.

A választók összeírása s mindennemű előkészület a választásokra az eddigi törvények értelmében menne végbe, azzal a különbséggel, hogy az összeíró küldöttség és központi választmány *a választásig* folytatná működését s az időközben elhalt, végleg eltávozott, itélettel választási jogából megfosztott, vagy más okból jogosultságát elvesztő választókat törölné a sorból, s a választók számát nyilvánosságban tartaná. A választás kezdetén a választási elnök kikiáltja a szavazók számát s azon számot (a szavazók felét), mely egy képviselő megválasztásához szükséges.

Az eddigi törvényes jelölés után, ha csak két jelölt van, mindkettő egyhangúlag megválasztott képviselőnek kiáltatik ki; ha több van, *minden jelölt részére* a pártbizottságra adandó szavazatok befogadása végett egy *külön* urna állittatik.

A választó *egy jelöltre* szavaz s ugyanakkor egy húsztágú pártbizottságra benyújtja szavazatát, mely *az illető* jelölt szavazó urnájába tétetik.

A szavazás folyama alatt az a jelölt, a ki elérte a választók *felének* számát, képviselőnek kiáltatik ki. Ugyanekkor azonban megengedtetik, hogy a törvényes formák között *új jelölt* állittassék fel.

Szavazásra többé a kitűzött idő alatt senki sem jelentkezvén, a szavazatszámok constatalása után azon jelölt, a ki ugyan nem érte el szavazataival a jegyzékbe felvett választók fele számát, de *a tényleg beadott* szavazatok felét megnyerte, szintén képviselőnek kiáltatik. Az időközben visszalépő jelöltre és pártbizottságára adott szavazatok nem létezőknek tekintetnek.

A beadott szavazatok száma kikiáltván, mindazon jelöltek *részére*, a kiknek *felesleges* vagy *kisebbségben maradt* szavazatai túlhaladják a szavazatok tizedrészének felét, tehát az egy huszadot, az illető pártbizottság szavazatai is összeszámíttatnak és eredményök constataltatik. A jelöltekre történt szavazás eredményét a választó kerületek elnökei haladéktalanul kölcsönösen tudatják egymással a *választó körben*. Viszont az elnökök az értesüléseket

a pártbizottságok elnökeinek tudomására hozzák. Ekkor kezdődik a pártbizottságok működése.

A tágabb tizes választási kör bizottságai által most megejtendő választások befejezésének idejére a törvény időt szab, melyen belül a pártbizottságnak meg kell kezdenie és be kell fejeznie munkásságát.

A pártbizottságot a kisebbségben maradott jelölt vagy felesleges szavazattal rendelkező képviselő, vagy akadályoztatása esetén törvényes meghatalmazottja hívja egybe és tanácskozásain elnököl. Valamennyi tag kívánságára a választási elnök is összehívhatja. A pártbizottság maga között megállapodásra jutván, határozatának felvétele s esetleg szavazása nyilvánosan a választási elnök, jegyző, bizalmi férfiak, szavazatszedő küldöttség jelenlétében ugyanazon formaságok között történik, mint a rendes választás.

A választási elnök hivatalosan tudatja az illető kerület választási elnökével az így kimondott *csatlakozást* s azon elnök kiáltja ki a képviselőt, a kinek keze alatt a bejelentett szavazatrészek egy egészszé alakúlnak.

A csatlakozások a jelentkezések sorrendjében fogadtatnak el, a később érkező felesleges csatlakozások visszaútasítatnak s az illető választási elnök a pártbizottságot új határozatra szólítja fel.

Csatlakozások alkalmával a szavazatok nem szám szerint, hanem a síikebb kerületben beadott összes szavazatokhoz való viszonylagos értékek szerint számíttatnak. Ha például valamely mandátum megszerzéséhez a beadott szavazatok egy tizedrésze hiányzik, a tágabb választási kör valamely kerületéből annyi szavazatra van szükség, a mennyi *azon kerületben, honnan felajánltatik*, szintén a beadott szavazatok egy tized részét képezi. Csatlakozáskor a szavazatok viszonylagos értéke tizedrészenként számít. Ha a szavazatok száma egygyel meghaladja az illető kerületben beadott szavazatok felének egy huszadrészét, egy teljes tizedrésznek vétetik. A 20-ad rész kiszámításánál a törtek elesnek.

Ha a választási kör több egyes kerületeiből *azonegy* jelölt nyert szavazatokat, e szavazatok az egyes választókerületekből a választási elnök által megküldött értesítések alapján viszonylagos tizedrész értékükhöz képest bármely választási elnök által egyszerűen a kezök alatt az illető jelölt számára gyűlt szavazatokhoz csatoltatnak. És ha ezen szavazatok összege többet tenne, mint a mennyi a megválasztáshoz szükséges, a felesleges tizedrészek visz-

szauításíttatnak s ezeknek értékesítése felett szintén a pártbizottság határoz. És ha több kerületben nyer a jelölt ilykép kellő számú szavazatot, azon kerület képviselője lesz, melynek mandátumát elfogadja s a többi feleslegben maradt szavazatok felett az illető pártbizottságok rendelkeznek.

A megválasztott képviselő meghatározott idő alatt, a ház összehívése előtt az elnöknel megtartandó kerülete iránt nyilatkozni tartozik.

A pártbizottságok a rendelkezésök alá bocsátott szavazatokat többfelé oszthatják és csatlakozásokat többfelől fogadhatnak el.

Ha akár a pártbizottságok magatartása miatt, akár más okokból a szélesebb választási kör képviselőinek száma nem telik be, az egyes kerületekben beadott összes szavazatokhoz viszonyítva, a legtöbb szavazatot nyert jelölt hivatik meg a parlamentbe. Egyenlő szavazatrészek esetén az ily szavazattöbbségre úttal jelöltek szavazatainak aránya a kerületben beadott szavazatokhoz a törtekig számíttatik ki s ha nagyobb szám így sem constatálható, a jelöltekre szavazott polgárok új szavazásra hívatnak fel.

A képviselő kinevezése, lemondása, halála esetén új képviselő választásának joga a szavazási jegyzőkönyvben bejegyzett azon választókra száll vissza, a kik eredetileg az illető képviselőre szavaztak és esetleg a mely választóknak szavazataival a pártbizottságok az ő mandátumát kiegészítették. E választók esetleg nem tudván megegyezni egyhangú választásban, köztük a többség dönt.

Ilyen volna főbb vonásaiban az általunk ajánlott reform. Mielőtt azonban bővebb indokolásba bocsátkoznánk, lássuk a fennebbi választási módszert az 1868-iki választásoknak néhány nagyobb igazságtalanságot magában rejtő választására alkalmazva.

Például Pest városa, mint korábban említők, a kormánypart nagy többségének daczára, a parlamentben mint ellenzéki többséggel bíró város nyert képviseletet. A számadatok akkor így állottak:

Kerület	Választó	Kormánypárti	Ellenzéki
1. Belváros	1758	Deák Ferencz . . 1230.	Ujházi László . . 214.
2. Józsefváros	1829	Szentkirályi M. . 815.	Csernátony Lajos 859.
3. Terézváros	3222	Gorove István . . 1497.	Jókai Mór . . 1511.
4. Lipótváros	1748	Wahrman M. . . 1748.	
5. Ferenczv.	1023	Török Pál . . . 407.	Vidacs János . . 522.
	9620.	5697.	3106

Megválasztattak tehát Deák Ferencz, Wahrmann Mór kormánypártiak, Csernátony Lajos, Jókai Mór, Vidacs János, ellenzékiek. Rendszerünk értelmében minden egyes kerület 2 képviselőt választana s egynek-egynek a beadott szavazatok felét kellene elérnie, ha azonban az 1868-iki kerületek alapján maradunk, csak Wahrmann Mór tekinthető megválasztottnak s a többi szavazatok egymáshoz való csatlakozásra vannak utálva.

E szavazatok illető kerületeik összes beadott szavazataihoz, tized részenként viszonyítva így állanak egymáshoz: kormánypártiak: Deák Ferencz 8 tized, Szentkirályi 5 tized, Gorové 5 tized, Wahrmann 10 tizedrész; Török 4 tized. Ellenzékiek: Ujházi 2 tized, Csernátony 5 tized, Jókai 5 tized, Vidacs 6 tized. Ezek közül Török 4 tizedből kettőt Deák Ferencznek bocsát át; a más két kormánypárti között Gorové közelebb járván a kerület fele szavazatainak eléréséhez, valószínűleg Szentkirályi előtte meghátrál s így megválasztatik Wahrmannal 3 kormánypárti. Az ellenzéken Jókai-val szemben Csernátony van előnyben s így ő enged, megválasztatik tehát egy ellenzéki. Ujházi 2 tized szavazatát Vidacs 6 tizedéhez csatolja s így tenmaradtak a kormánypárton Török 2 tizeddel, az ellenzéken Vidacs 8 tizeddel. Ezek között azonban egyesülés nem képzelhető s így a nagyobb hányadossal bíró Vidacs hivatik meg második ellenzéki képviselőnek. A pártok között tehát igazságos arány létesül s egész Pest városban csak egyik kerület 2 tizedrésze (Török Pál 203 szavazata) panaszkodhatik a miatt, hogy a parlamentben nem nyert szíve szerinti képviseletet, ellenben ezelőtt 16 tizedrész kerület (2933 szavazat) záratott ki a parlamentből.

Tekintsük azonban Pestmegyét, a hol 22,191 ellenzéki választó 10 képviselőt küldött a parlamentbe és 4777 kormánypárti egyet s m. Négy egyhangú választás volt a megyében s a többi kerületekben ezek a felesleges és kisebbségben maradt szavazatok:

Kerület	Szavazók száma	Kormánypárti	Tizedrész	Ellenzéki	Tizedrész
Gödöllői	3068	585	2	2483	8
Váci	2345	622	3	1723	7
Dabasi	2245	1090	5	1155	5
Dunayecsei	2701	1015	4	1686	6
Dunapatai	2920	1114	4	1806	6
Keczei	1355	351	2	1004	8
	14634	4777	20	9857	40

Ezek szerint a választási körben a kormánypárt 20 tizedrész kerülettel rendelkezik. Ha a kormánypártiak között meg van a hajlandóság a csatlakozásra, 2 képviselőt nyerhetnek, holott azelőtt egy sem jutott nekik; viszont az ellenzékiek a csatlakozások útján csak 4 képviselőre tehetnek szert. A csatlakozások mindkét részen a pártbizottságok belátása és izlése szerint többféle módon eszözlhetők mindig azon egy eredménnyel. Az igazságos arány mindenkép létrejö: egész Pestmegyét 8 ellenzéki és 2 kormánypárti fogja képviselni, s néhány szavazat csak a tizedek kikerekítésénél megy kárba. Ha valamely fél az egyesülésre nem használja fel a kínálkozó alkalmat, *maga vallja kárát*, mert a tíz tizedhez, azaz egy egész kerülethez legközelebb járó ellenpárti jelöltek hivatnak meg helyükbe.

Avagy tekintsük Somogy megyét, a hol 1869-ben 11,969 ellenzéki szavazat 8 képviselőt nyert s ama számnak majdnem fele 5.311 kormánypárti szavazat egyet sem. Itt egyhangúlag senki sem választott meg s a szavazatok így állottak:

Kerület	Szavazók száma	Kormány-párti	Tized-rész	Ellenzéki	Tized-rész
Lengyeltóti	2017	404	2	1613	8
Marczali	1775	655	3	1120	7
Kaposvári	2169	853	4	1316	6
Tabi	2217	751	3	1466	7
Szigetvári	2248	593	2	1655	8
Szili	2605	954	4	1651	6
Csurgói	2284	527	2	1767	8
N.-Aádi	1955	574	3	1381	7
		5311	23	11969	57

Hogy e kerületek között a pártbizottságok miként eszközlik a csatlakozásokat, azt a különböző jelöltekhez való hajlandóságuk szabja meg. Elég az, hogy a kormánypártiak 23 tizedrész kerület felett rendelkeznek és jogukban áll erejükhöz képest kisebbségben maradt és az országházból kimaradt jelöltjeik közül tetszésük szerint kettőt felküldeni, viszont az ellenzékieknek ötöt. Így azonban egy hely betöltetlen maradván, minthogy a kormánypártnak csak 3 tizedrész szavazata van feleslegben, az ellenzéknek pedig 7 tized, az utóbbinak még egy képviselője foglal helyet a házban.

Borsodban 8669 kormánypárti szavazatra 4 képviselő és 7885 ellenzékire csak kettő esett. A szavazatok így állottak:

Kerület	Szavazatok száma	Kormány-párti	Tized-rész	Ellenzéki	Tized-rész
Mezőkövesdi	2645	1348	5	1297	5
Csáthi	2557	1330	5	1237	5
Mezőkeresztesi	3256	—	—	3256	10
Mezőlányi	2867	1409	5	1458	5
Dédesdi	3454	3454	10	—	—
Szirmabesenyői	1765	1128	6	637	4
		8669	31	7885	29

A két párt ezek szerint egyenlő számú képviselőt nyert volna.

Nyitraiban 20424 szavazattal a kormánypártiaknak 11, és az ellenzéknek 4361 szavazata után egy képviselő sem jutott. A számok ezek:

Kerület	Szavazatok	Kormány-párti	Tized	Ellenzéki	Tized
Nagytapolcsányi	1793	1793	10	—	0
Privigyei	2321	1449	6	872	4
Szeniczai	1884	1864	10	20	0
Vágújhelyi	1136	1060	9	76	1
Szokolczai	2816	1833	7	978	3
Verbói	2040	2040	10	—	0
Zsámbokréti	2502	2502	10	—	0
Galgóczi	2682	1643	6	1039	4
Nyitrai	1981	1980	10	1	0
Vágvecsei	2155	2155	10	74	0
Komjáthi	1900	1900	6	1301	4
		20424	94	4361	16

Itt tehát 6 képviselő illeti a kormánypártiakat és 2 az ellenzékiet. Feltéve e helyen, hogy mindkét oldalon 5 tized, egy-egy fél kerület marad fenn, ez esetben azon szavazatok viszonylagos értéke, melyek a csatlakozások után a két kisebbségben maradt képviselő körül csoportosúlnak, a törtekig kiszámítandó, s ha így sem mutatkoznék többség, az illető szavazók új választásra szólítandók fel. Ha például a kormánypártnak a galgóczi kerületből

marad fenn 5 tized szavazata (most 6 tized van, tehát 1 tized leütendő), az ellenzéknek pedig a privigyei és vágújhelyi kerületekből ugyancsak 5 tized, ekkor törtek szerint a szavazatok értéke így áll:

Galgócson 2682 szóból, tegyük fel, 1375-öt kapott a kormány párti jelölt, ez tesz az összes beadott szavazatokhoz képest 5 tizedet és 13 századot. Ellenben Privigyének 2321 szavazatából 872 szó 3 tizedet 76 századot tesz, melyhez hozzáadva Vágújhely 1136 szavazatából a 76-ot, mely csak 67 századot tesz, ekkor a kormánypárt 5 tized 13 század számával szemben az ellenzéknek csak 4 tized 14 század szavazata van, s így a kétes hely a kormánypártot illeti meg.

E törtek kiszámításával a valószínűség a mellett szól, hogy egyenlő szavazatok miatt e rendszer keretében sohasem lehet új választásra szükség.

Végig mehetnénk így az ország valamennyi választókerületén, mindenikkel igazolhatván, hogy ez elmélet szerint a választók eredeti akarata a pártállás szempontjából a házban mindig képviseletet nyer s a szavazók vagy a pártbizottságok akarata ellenére 10 kerület között legrosszabb esetben is csak egy kerület felénél kevesebb szavazat eshetik el a képvisellettől, ellenben a jelenlegi rendszer mellett minden egyes kerületnek egy híjján fele szavazata okvetetlen kárba ment.

Óhajtottunk volna összehasonlítást tenni oly kerületekkel is, melyekben nemcsak két, hanem legalább három párt szerepel, de azon kimutatásban, melyet alapul használunk, csupán a megválasztott képviselők pártállása van megnevezve s így nem tudhatni, hogy az ellenző szavazatok mely párton állottak.

Szükséges megjegyeznünk, hogy a választó kerületek tényleges beosztását véve alapul a csatlakozásokra nézve, a javasolt rendszerről a fennebbieken csak hamis képet adhattunk. A régi kerületeket alkalmazva ugyanis az új rendszerhez, a választások első fokán csak azon kerület bírhat kizárólagosan saját képviselővel, a mely valamennyi szavazatát egy képviselő körül csoportosítja, tehát egyhangú választás esetén. Javaslatunk szerint azonban megkét-szeresítenék a kerületek nagysága és két képviselő választatnék, de csak egy jelöltre történvén a szavazás, a kerület választóinak fele is egyhangú választást ejthet s így a csatlakozások nagy része,

melyeket fennebb a pártbizottságok által eszközöltünk, már az első fokú szavazás alkalmával maguk a választók által végrehajthatik. E részben tehát kisebb mértékben vétetnék igénybe a pártbizottságok munkássága. Másrészt azonban rendszerünk lehetővé teszi, hogy a választási körből minden pártárnyalat, mely a szűkebb kerület szavazatainak egy tized részéhez közel jár, külön képviselő küldésére működhessék közre. A régi rendszer szerint azonban a siker kilátásaitól az ily pártok előre megfosztatván, kísérleteket sem tettek. A kisebbségi árnyalatok szavazatainak értékesítése céljából tehát megszaporodnának a pártbizottságok. Sőt elméletileg lehetőség van nyújtva arra is, hogy 10 képviselő küldése körül 50 ig szaporodjanak fel a pártbizottságok. Részünkről azonban a szavazatok ily-szerű elaprózódásának teljes orvosságát találjuk két körülményben. Egyik a nagyobb országos pártok természetzerű törekvése, hogy országos érdekű nagyobb kérdések megoldása végett minél számosabbban egyetértő képviselőt gyűjtsenek maguk körül, s a másik pedig a kerületi választóknak ennél is hathatósabb, majdnem ösztön-szerű célja, mely szerint a kerületnek ne kellessék a szomszédok-hoz fordulni segítségért, hanem lokális érdekeinek, sőt az egyes választók ügyes-bajos dolgainak támogatására *saját külön* kerületi képviselővel bírjon.

A mennyiben tehát véges elménk a jelenlegi rendszer és a többi ajánlott rendszerek hiányain okulva, a tapasztalat útmutatásai nélkül e választási módszer következményeibe láthat, sehol semmi hátrány vagy akadály nem gátolja annak életbeléptetését és zavartalan működését.

A rendszernek azonban némely új szabályai megkövetelnek némi indokolást. Feltűnhetik például, hogy egyrészt a kétfokú választási eljárásra támaszkodik, melyet a tudományos felfogás általában elítélt. E kétfokú választási rendszer azonban lényegesen különbözik attól, melyet e néven a tudomány és gyakorlat ösmer. A németországi kétfokú választások vagy a magyarországi választási törvényben foglalt erdélyi kétfokú választások csak a jelenlegi rendszer hiányainak öregbitésére szolgálnak. Ha ugyanis 100 ösválasztó közül 49-en más párthoz is tartoznak, a megválasztott elektor csak a többség, t. i. az 51 választó nézetét fogja képviselni. Hasonlólag a kiküldött electorok között ismét csak a többség szerint választatnak

meg az összes képviselők s így minden fokon a kisebbség kijátszásával a többség túlhajtását eszközli e rendszer. Az általunk ajánlott pártbizottságok azonban *sohasem a többség, hanem mindig csak a kisebbség jogainak érvényesítését eszközlik* s a kisebbségi szavazók kizárólagos választottjai. Továbbá e bizottságok abban is különböznek más választó testülettől, hogy a képviselő-jelölthöz képest, mely mellett megválasztatik, *csak egy párt* bizalmi férfait foglalja magában és a megválasztandónak személye iránt nem *bir szabad kézzel*, hanem kötve van azokhoz, a kiket a bizottsággal egy párton levő választók bizalmukkal *már bizonyos mérvig megajándékoztak*. E körülmények számbavétele úgy véljük eloszlát minden idegenkedést azon bizottságokkal szemben, melyek amúgy is a most teljesen enyészetre szánt szavazatok értékesítésére vállalkoznak.

Kifogás volna emelhető az ellen, hogy a választók műveletlenebb részétől miért kívánjuk ily fontos kérdésben 20 bizalmi férfi kiválasztását. Részünkről azonban azt hisszük, hogy a törvényalkotásra valóban hivatott *több* képviselő megjelölésére a választó ugyan nem alkalmas, de a maga környezetéből 20 férfit, a kikben teljesen megbizik, minden választó meg tud nevezni. Különben is hazai törvényeink szerint a városi és megyei képviselő bizottságok megválasztásánál minden választó megkérdezése több személy iránt országos, állandó intézmény.

Feltűnhetnék, hogy csatlakozások alkalmával miért nem vesszük a szavazatokat viszonylagos értékök s nem azoknak száma szerint tekintetbe. Ennek világos oka van. A kerületekben levő választók számának teljes egyenlősége csak a nép és vagyonosság hullámlása miatt is kivihetetlen, de ha elérhető volna, nem eszközölhető, hogy valamennyi választó megjelenjék a szavazáson. Megeshetik, hogy némely kerületben csak tizen, huszan szavaznak, máshol ezeren. Ekkor egy kerületnek ezer szavazata valamennyi többi kerület hiányos szavazatait többségre segíthetné s minden más nézetkülönbséget elnyomna. — A tizedrészeket egyrészt az arányosítási számítások és apró törtek bonyodalmainak kikerülése végett, másrészt azért vettük alapúl, hogy esetleg egy szavazat értékesítésére is pártbizottság ne alakíttassék. Javaslatunk szerint a kisebbségben maradt szavazatok, ha az egy tizedrésznek csak egy szóval meghaladják

felét, teljes tízednek vétetnek s így a tervbe vett kettős kerület szavazatainak jó formán 40-ed része is számot tevő factor, a mi bármely kisebbségi árnyalatot is méltán kielégíthet.

Kérdésbe jöhetne, hogy mi fogja kényszeríteni a pártbizottságokat a csatlakozásokra? Mire azt válaszolhatni, hogy ugyanazon indító ok, mi jelenleg összetartásra utálja a választókat: *a nagyobb szám előnye a szavazatok csekélyebb számával szemben.* Ha egyik párt kisebbségei vonakodnak a csatlakozásoktól, végrehajtja saját kisebbségei között a másik s ez által előnybe jut. Ha pedig mindkét párt vonakodik, ez annak a jele, hogy a viszonylag legtöbb szavazatot nyert jelöltek mandátumában mindketten megnyugodnak.

Végül hazai viszonyaink közepette aggályok merülhetnek fel nemzetiségi szempontokból. Ha azonban Magyarországnak nincs mit tartania a választó közönségnek azon egyik felétől, mely minden választásra a többséget adó néhány szavazat játéka szerint különféle alakul, akkor nem látunk okot az aggodalomra a második féllel szemben sem. És ha erre az válaszoltatnék, hogy e rendszer alkalmat ad olyan nemzetiségi töredékek egyesülésére, melyek eddig a hazafias rész által majorizáltattak, viszont azt felelhetni, hogy egyszersmind a magyar állameszme azon barátainak egyesülésére is egyenlő alkalmat ad, a melyeket eddig esetleg államellenes elemek hallgatásra kényszerítettek. Hazánkban a nemzetiségek tömör csoportokban laknak, de a magyar elem már csak az állami hivatalok útján is mindenütt él szórványosan közöttük, másrészt alig van oly pontja a hazának, a hol legalább kisebb számmal még maguk a nemzetiségek között is a magyar államiságnak barátjai ne volnának. A jelenlegi rendszer ez elemeket teljesen a többség hatalma alá veti; javaslatba hozott módszerünk azonban jogokat és a törvényhozásban súlyt ad nekik.

Nem felejtendő el továbbá az sem, hogy azon néhány szavazat, mely itt-ott jelenleg a többség eléréséhez szükséges, az adóbevállások útján esetleg idegen pénzzel is könnyű szerrel megszerezhető, ha azonban a kerület minden szavazata számot tesz, az ilyféle lehetőség kérdése egészen másként alakul. Szóval mi azt hisszük, hogy az ezeréves Magyarországnak nincs mit tartania önmagától, midőn nemcsak másokkal hanem, magával szemben is igazságos akar lenni.

Tehetni még kifogásokat a miatt hogy, e rendszer egészben sokkal szövevényesebb a jelenleginél. Az intézmények komplikáltsága azonban az elérendő célhoz mérendő s a kérdés az, hogy az ország fele része elismert választási jogosultságának érvényesítése érdemes e a rendszer által igényelt fáradságra és fentarthatja-e magát sokáig egy oly rendszer, mely mellett anynyi tüzzel, bottal, kővel ép ellenkezőjét cselekedhetik a választók annak, a mit akarnak? A tű a varrógépénél, a postakocsi a mozdonynál szintén egyszerűbb készítmény, nincs-e az államban a választási jognál sokkal csekélyebb fontosságú jogok érvényesítésére az ajánltnál komplikáltabb intézmény? Ott van például az igazságszolgáltatás, mely valószínűleg magával az állammal keletkezett s így a legrégebbi intézmény. Vannak még Európában is országok, a hol első kihallgatásra helyben leütik a bűnös fejét, nem gondolva vele, hogy esetleg az igazságot is lenyazták. Nem bánik el másképen a választó közönség felének jogival a mai választási rendszer, azon lényeges különbséggel, hogy tudva és akarva követ el méltatlanságot. Az igazságérzet azonban a bűnös szemben is szelidebb erkölcsökre, megfontoltabb és hosszadalmasabb eljárásra tanította az államot, s az igazság és jog érvényben tartása kedvéért még néhány forinthez való igényem is a fórumok egész sorát járja meg. Igaz ugyan, hogy a képviselőválasztási jogosultság nem magánjog, hanem eminenter közjogi természettel bír s az állammal szemben lényeges kötelezettségeket rejt magában, de ebből nem következik az, hogy a vele való élés, akár mint jog, akár mint kötelesség egyenlő és igazságos szempontokból ne szabályoztassék.

A képviselőválasztás az összes fontosabb állami intézmények között talán a legfiatalabb s valószínűleg azért még annyira fejletlen. Mai állapotát azonban csak akkor lehetne bevégzettnek tekinteni, ha minden eddigi tapasztalattal szemben az állami intézmények fokozatos tökéletesedésének szükségessége tagadásba volna vehető. El kell következnie bizonyára az időnek, miként elkövetkezett az igazságszolgáltatásban, midőn egy napi elhamarkodás és a felízgatott szenvedélyek uralma helyett a képviselőválasztás actusa is a komolyabb megfontolás és a nyugodt elme igaz ösvényére tér.

Távol legyen tőlünk, hogy csalhatatlanságot tulajdonítva számításainknak, a tökéletesedés ezen lépcsőjének ép az általunk ajánlott

módszert tartjuk, melynek gyöngéit még a többoldalú birálat s végső esetben a tapasztalat volna hivatva feltárni. De a mennyiben e módszer az igazságos képviselet elvén nyugszik s általunk talán még nem sejtett technikai akadályok megvalósítását nem gátolnák, első sorban a választók *egyik része* helyett, a választó közönség *egész testületének* akarátát vezetné be a törvényhozásba. Ennek következtében a választók többsége nem döntene többé kerületenként a többi polgárok választói joga felett; a politikai jogegyenlőség nemcsak névleg allana tenn, hanem minden polgár szavazatában testet nyérne; majdnem minden szavazó tetszése szerinti képviselőhöz jutván, kiveszne a választási harcokból egymás eltiprásának s az általa mesterségesen gyártott állandó elégtelenségnek és visszatorlásnak szelleme; a helyi többséggel most egyet nem értő, de a szavazás hiába valósága által előre elriasztott választók s a mai küzdelem mocskától irtózó komoly elemek szintén sorompóba lépnének; a csatlakozások által a mai izoláltság helyett város és vidék, közelebbi és távolabbi pontok között barátságos érdekközösséget létesítene; lehetővé tenné az első alkalommal érdemes törvényhozókkal szemben elkövetett hibák és méltatlanságok helyrehozatalát és általa minden helyi pártárnyalat megfelelő törvényhozási nyomatékkal bírván, az egész választó közönség kebelében a politikai meggyőződés méltánylásának, a kisebbségek tiszteletben tartásának, jogos érdekeik kielégítésének elvét állítaná fel. Fenn pedig a parlament mindenek felett hű és igaz képviselője volna a pártok valódi arányainak, nem adna okot a választók eddig kizárt felének elégtelenségre, nyugtalanságra, s esetleg erőszakos eszközök igénybevételére; a képviselő nemcsak választói felének, hanem egész testületének akaratóból alkotna törvényeket, s többé nem csak a többséget adó néhány szavazat forogván kérdésben, a pártok az intelligens kisebbségekre való tekintetből is ovakodnának az erőszakoskodások — és túlhajtásoktól; a parlament tehetségeinek száma nagy mérvben emelkednék, mivel országos érdemekkel bíró férfiak nem bukhatnának el többé a helyi párt egy szavazatának hiánya miatt, hanem több kerületből egyesülnének a szavazók a valódi hivatottság győzelemre segítése végett. E körülmény viszont kihatással volna az összes képviselőjelöltek gondosabb megválasztására, hogy azok ne csak a tömeg, hanem az értelmesebb kisebbség izlésének

is megfeleljenek. Így aztán lehetséges volna, hogy a törvényhozás egy országnak mindig legjobb és legbölcsebb férfait ölelje magához s tekintélyével komolyságban, a különböző álláspontok igazságos méltatásában jó például szolgálhasson választóinak. Szóval alant és fenn egyaránt e választási rendszer útját egyengethetné annak, hogy valamennyi életpálya között ne épen a közügyek nyilvános szolgálata legyen a tér, melyen a küzdés a magán becsületben legtöbb sebet ejt s a magasra törekvés ösvényére legtöbb szennyet hord; hogy a mint annyi véres harc után az állam a vallásos élet terén létrehozta, valósítsa meg a politikai hitágazatok terén is a lelkiismereti szabadságot s egymás leveretésének, a szenvedélyek viaskodásának, a többség zsarnokságának helyére hívja meg a türelmesség, rend és béke szellemét!

Aristoteles után Gervinus a világtörténelem folyamából meggyőzően mutatja ki*) azt a rendszeres kört, melyben a hatalom birtoklása a kényúrtól az aristokracziára, ettől a népre s innen ismét a kényúrra száll. Az alkotmányos államok a harmadik fokú állanak, de közbül még van egy fokozat: a választók többségéről az egész választói testületre való áttérés. Ha azonban e fokozatot az önképviselési joggal bíró népek nem hajlandók felösmerni könnyen visszaeshetnek, miként már többször tették, a hozzájuk legközelebb álló első fokra, mert a hatalom elvesztéséhez az jár mindig legközelebb, a ki vele bánni nem tud. A bánni nem tudásnak pedig legegyszerűbb alakja a hatalommal való visszaélés. A néptöbbségi rendszer kizárólagos uralma már félig visszaélés s magában hordozza minden feltételeit annak, hogy teljesen azzá legyen.

Principiis obsta!

*) Magyarul: Olcsó könyvtár 197. sz. szerkeszti Gyulai Pál: Bevezetés a tizenkilencedik század történetébe. Irta Gervinus G. G. 9. és köv. lapok.

DR. BÉKÉSY KÁROLY.